

Az „ősmagyar mítosz” posztmodern rítusai Bugacon A Kurultaj és az Ősök Napja¹

Bevezetés

Tanulmányomban a Magyar-Turán Alapítvány két rendezvényét, a kétévente megrendezésre kerülő Nagy-Kurultajt² és annak páratlan években zajló kiegészítő rendezvényét, az Ősök Napját mutatom be, mely sajátos színteret és mítoszt alkotott meg a magyarság keleti vándorlásának és a honfoglalásának, valamint a hun és magyar „ősöknek” emléket állítva a bugaci puszta szívében, együttműködve az általuk rokonépeknek tekintett keleti nemzetekkel. A Kurultaj kétségkívül egy különleges jelenség a nemzeti hagyományörző rendezvények sokaságában, hiszen alapvetően egy sajátos korra épít, így egyedülálló módon teremti meg a színtér és a nemzeti kultúra reprezentációs olvasati módját.

Gyermekkorom nagy részét egy varrodában töltöttem, nem is akármilyenben. Amolyan honfoglalós, ősasszonyos motívumok voltak azok, amik igen korán felkeltették az érdeklődésemet. A nagynéném viseletkészítő és hagyományörző. Olyan, akinek fontos a magyarság és a nemzetünk hagyományai. Rengeteg hagyományörző fesztiválon jártam és rengeteg olyan embert ismerhettem meg, akik tudták, hogy miből és miért merítenek: „*Csak tiszta forrásból.*” Ez tanított meg kellő kritikával szemlélni a minket körülvevő hagyományörző eseményeket, „magyarodó” embereket. Pár éve fedeztem fel az interneten honfoglalás kori viseletrekonstrukciók után kutatva egy kazahsztáni televíziós műsorban a magyarországi Kurultajról megjelent híradást, mely a mi magyarságunkról szólt. Egy olyan magyarságról, amelyet én addig sem a gyermekkori ősasszonyos emlékeimből, sem történész-régész tanulmányaimból nem ismertem. Ezután a kíváncsiságtól hajtván úgy döntöttem, hogy személyesen is részt veszek a több napos rendezvényen a Bugaci puszta szívében, hogy megismerjem és kísérletet tegyek ennek a sajátos jelenségekörnek az értelmezésére. Olyan hagyományokat, rítusokat prezentáltak,

1 A cikk megszületését az OTKA 115748. sz. projektje támogatta.

2 A Magyarországon 2008-óta megrendezésre kerülő Nagy-Kurultaj és az Ősök Napja egy a 9. századi ázsiai magyar népvándorlást és az ezt követő magyar honfoglalást tematizáló hagyományörző és hagyományalkotó rendezvény. A Nagy-Kurultajt a turáni népek találkozájaként egy nemzetközi eseménynek számít, az Ősök Napja kifejezetten a Kárpát-medencei magyarság szimbolikus egyesítésének rendezvénye. A fesztiválok programjai rendkívül változatosak, tematikusan illeszkednek a két rendezvény eltérő kulturális profiljához, de sok lovas-nomád kultúrkör, ami alapvetően meghatározza a két rendezvény repertoárját. A bugaci színtér pusztai lovasjátékoknak és nomád lovasbemutatóknak, különböző etnikumokhoz köthető lovas felvonulásoknak, lovas-íjász bemutatóknak, harcászati bemutatóknak; köztük a mostanában egyre divatosabbá váló, az úgynevezett ősmagyar harcművészetnek, a *barantának* ad helyet. A fesztiválon megtalálható a rendkívül vegyes portékákkal felszerelt hagyományörző kézművesek autentikus vására, a látogató csatlakozhat a különböző kézműves foglalkozásokhoz, táncházakhoz, népzenei koncertekhez, vagy részt vehet természetgyógyászati bemutatókon, kezeléseken, őstörténeti előadásokon.

melyekről mindeddig azt gondoltam, nem létezhetnek. Pedig igen, afféle ősi-modern „megalkotott hagyományként”. Megfogalmazódott bennem a kérdés, hogy lehet-e hagyomány, aminek valójában nincs is múltja? Mi készítenek egy közösséget arra, hogy elővegyen ezeréves szimbólumokat, rítusokat és saját nézetei szerint újra(át)értelmezze, vagy esetleg más nemzetek kultúrájából átemeljen, „átmagyarítsa” bizonyos elemeket, és miért van annyi ember, aki már-már vallásos áhitattal kapaszkodik ebbe?

A mítoszalkotás jelen esetben egy komplex és látszólag megalapozott kulturális tartalomra épít, és olyan korban, olyan helyszíneken és „hagyományokban” keresi a magyarság ősi múltját, emlékezeti pontjait, melyek többnyire a múlt homályába vesztek. Zavaros szimbólumrendszereken és rítusokon keresztül értelmezi és rekonstruálja a magyarság múltját, egy olyan magyarságot mely a kritikus szemlélőnek idegennek tetszhet. Ugyanakkor ez a fajta múltkeresés, a hun-magyar rokonság idealizálása, valamint az ősmagyar nép nomadizáló kultúrájának, sztyeppei vándorlásának megismerésére való vágy nem először válik meghatározó kérdéskörrel történelmünk során. A nemzeti mítosztermelés és múltkeresés folyamata mögött általában a múltban bekövetkezett törések, a kontinuitás és a hagyományok közötti mélyebb szakadások állnak, a keletkezett űrt pedig a múlt revitalizálásával, megteremtésével próbálja a társadalom vagy az adott emlékező közösség feltölteni. A konstruktivista felfogás szerint a befogadó közösségek nem objektív, hanem egy ún. szimbolikus valóságot keresnek, mely társadalmi konstrukcióval jön létre.

Az „ősmagyar mítosz” és a turanizmus, mint régi-új alapeszme

A Kurultaj megalapításához kapcsolódó kelet felé orientálódás nem újdonság a magyar történelemben. Az „ősmagyar mítosz”, mely szorosan összefonódik a hun-magyar rokonság elméletének diskurzusaival, több alkalommal került a figyelem középpontjába. A história újra kreálásának három fő korszakát különíthetjük el Bali János tanulmányai alapján:

Az első a premodernitás időszaka, melynek kezdetét a 13-14. századra tehetjük és a Kézai Simon *Magyar Krónikájá*-ban megfogalmazott hun-magyar eredetmítosz megalkotásához köthető. A két nép közötti rokonság szimbóluma Hunor és Magor, azaz a csodaszarvas mondája lett. Ez az eredetmítosz ezt követően hosszú időig meghatározta a magyarországi történelmi elit identitását. A turul szimbóluma is ekkor jelent meg több hazai eredetmondákat tartalmazó krónikákban, többnyire az uralkodóház legitimitását alátámasztva. Ugyanakkor megállapítható a korabeli ábrázolások alapján, hogy ebben a korszakban a 19. századdal ellentétben az ősmagyar szimbólumok még nem voltak felruházva a magyar nép fennkölségét és dicsőségét közvetítő tartalmakkal (Bali, 2012. 142.). A második a 19-20. századra tehető modernitás korszaka, melyben a magyar művészek és értelmiségiek egy csoportja hozzá fogott a számos területre kiterjedő „ősmagyar mítosz” újkori feldolgozásának. Bali János a kor népművészeti kutatásait emelte ki, különös tekintettel az (ős)magyar mitológia és narratíva megalkotását a faragott

sírjelek, kopjafák tipologizálása alapján feltételezett hun-magyar rokonság révén, mely többek között Huszka József *A magyar turáni ornamentika története* című művében teljesedett ki. (Bali, 2012. 143-144.) A magam részéről azonban a turanizmus eszményének megszületését és a Magyar Turáni Társaság tevékenységét tartom meghatározónak a nemzeti identitás képzés szempontjából ebben az időszakban.

A turán egy ősi iráni szó, mely az Irántól északra lévő területet jelölte, az európai köztudatba Abul Gazi 17. századi török történetíró *Sejere-i Türk* (azaz A törökök családfája) című munkájának lefordításával került be és eredetileg földrajzi terminusként funkcionált, a Kaspi-tengertől a Pamírig terjedő területet értették alatta. Max Friderich Müller nyelvész ültette a turanizmus ideológiáját 1874-es néprokonsági feltevésről tartott előadásainak során, melyekben a turáni népeket nyelvészeti szempontból egy családnak tekintette, bár a nyelvészeti terminusként való használatát hamar elvetették, viszont jó ideig megmaradt a fogalom mint az uráli-altaji népek összefoglaló elnevezése. (Kincses, 1991) A turanizmus tehát az úgynevezett turáni népek jelenben definiálandó összetartozásának alapeszméje, megjelenése hazánkban a századfordulóra tehető, a finnugor és török nyelvi rokonság összefésülési kísérletének során újra előkerült a turániság gondolata abban az eszmében, hogy a hun származás hagyománya és korszerű nyelvtudomány eredményei összehangolhatóak. (Szendrei, 2010) Paikert Alajos 1910-ben megalapította a Magyar Turáni Társaságot, aminek fővédnöke Habsburg József Ferenc főherceg lett. A társaság célja „az ázsiai és velünk rokon európai népek tudományát, művészetét és közgazdaságát tanulmányozni, ismertetni, fejleszteni és a magyar érdekekkel összhangba hozni”. A Magyar Turáni Társaság számos elismert orientalistát tudhatott tagjaiként számon, köztük Teleki Pált, aki a társaság folyóiratában a következőképpen fogalmazott: „Keletre magyar! Nemzeti, tudományos és gazdasági téren Keletre!”. Ugyanakkor a turanizmust nem lehet pusztán tudományos oldalról megközelíteni, mivel a magyarság eredetkeresése a nemzettudatban erősen ideologizált szereppel bírt. A 20. század első felében zajló nemzetközi események, a magyar nép fokozatos háttérbe szorulása azonban egyre demagógabb eszmékkel állt elő. Egyfajta „szent küldetésnek” tekintették a turániság felvirágoztatását, melynek vezetése a magyarság feladata lett volna. 1920-ban megalakult a Magyar Turáni Szövetség is Cholnoky Jenő vezetésével, aminek ideológiája az ország Trianoni békeszerződéssel bekövetkező megcsönkítése után erősen Nyugat-ellenes lett, feladatának pedig a keresztény alapokon nyugvó faji gondolatok megerősítését tekintette, a későbbiekben pedig Attila hun király és Dzsingisz kán világhatalmi terveinek megvalósítását tűzték ki célul. A turáni kifejezés alatt ekkortól már genetikai rokonságot értettek, melyet különböző antropológiai vizsgálatoktól reméltek, majd a kereszténység háttérbe szorítását is népszerűsítették volna a pogány hagyományokhoz való visszatérés jegyében. (Farkas, 1993. 866.; Kincses, 1991; Kovács, 2006; Sándor, 2011; Szendrei, 2010)

A turáni gondolat 1945 után elhalványult, politikai, társadalmi intézményei megszűntek, végleges eltűnéséről mégsem beszélhetünk, Magyarországon műkedvelői szinten élt tovább ez az ideológia. Ugyanakkor a korszakban a turáni gondolat emigrációs körökben élt tovább és egy egészen összetett áltudományos

fantazmagóriákkal átszótt nemzeti múltat, mitológiát igyekezett megteremteni. Ennek a tevékenységnek az eredménye például a Bobula Ida féle sumér-magyar nyelvrokonság és eredettörténet elmélete, a Magyar Adorján által is propagált etruszk-magyar nyelvrokonság, vagy az általa kutatott eltitkolt magyar ősvallás és őstörténettel kapcsolatos összeesküvés-elméletek³ vagy többek között ide sorolható a Badinyi Jós Ferenc által párthus herceggé tett Jézus esete is. Ezek az elméletek később a különböző alternatív elméleteket popularizáló önjelölt őstörténet-szeknek köszönhetően a rendszerváltás utáni korszakban újra népszerűek lettek Magyarországon is.⁴

Az „ősmagyar mítosz” újjáélesztésének harmadik fázisa a posztmodernitás korszaka. A rendszerváltás után egy hosszú évtizedeken át elnyomott nép újra keresni kezdte önmagát, nemzeti identitását, és mint a történelem során számtalanszor újra a magyarság őstörténetéhez nyúlt, hogy legitimálja létezését a Kárpát-medencében, Európában. A revitalizációs folyamat felerősödését Bali János az 1990-es évek második felére teszi a témához kapcsolódó hagyományörző társaságok megalapításával és mítoszok megkreálásával, ami a második ezredforduló után egyre nagyobb teret nyert a különböző társadalmi és szervezeti formákban, egyre nagyobb követői bázist kialakítva a téma körül (*Bali*, 2012. 146.; *Farkas*, 1993. 861-864.). A Kurultaj fesztivállal kapcsolatban is találkozhatunk a jelenséggel, amikor a népi kultúrát beemelik a nemzeti kultúrába a régmúlt és a magyarság ősi világának reprezentálásán keresztül. Barna Gábor tanulmányában (2011) ezt a népi kultúrából, egyfajta önkényes kiválasztás alapján a hatalom támogatása és legitimálása érdekében létrejött átstilizálásként értelmezi, mely végül egy a hatalomból kiszorított társadalmi csoport ellenkultúrájaként jelenik meg. Ezek az úgynevezett átstilizált elemek, mindig az adott kor társadalmi célját szolgáló kulturális jelenségek. A történelmi gyökerekkel kapcsolatos mítoszok és a népi kultúra felé való fordulás tekinthetjük egyfajta globalizációellenes jelenségnek, melynek háttérben részben az Európa Unióhoz való csatlakozás után kialakult félelem a homogenizálódástól vagy a multikulturalizációtól húzódik meg (*Barna*, 2011). Így ez a fajta múltkeresés és hagyománytermelés a saját nemzeti közösségének megszilárdítását szolgálja, és a valahová tartozás érzetével komoly közösségteremtő és -erősítő funkcióval bír.

A Magyar-Turán Alapítvány: az „új turanizmus” intézményesülése?

Az új turanizmus intézményesülése a 2008-ban alapított Magyar-Turán Alapítványhoz köthető. Az alapítvány céljai nem sokban különböznek 20. századi elődjétől, bár sok aspektusban alkalmazkodik a posztmodern társadalom szolgáltatás- és élményfogyasztási igényeihez. Míg az előbbi az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkon, mint nemzeti emlékezeti helyen keresztül vitte színre

³ <http://magyar.rajtmaster.hu/?p=903> (letöltés ideje: 2015.10.05.)

⁴ http://index.hu/tudomany/tortenelem/2014/06/19/a_turani_nyitas_politikaja/ (letöltés ideje: 2015.10.05.)

eszményeit különböző rendezvényeken, megalkotott hagyományokon keresztül a jelenlegi intézmény a Kurultajt, mint hagyományörző fesztivált használja ideológiáinak közvetítésére (Kovács, 2006). A Bíró András Zsolt vezette 2006-os kazahsztáni (részben öntevékeny és önkényes) expedíció lett a modern kori turanizmus alapköve. Fontos megjegyezni, hogy míg a Magyar Turáni Társaság alapvetően egy felülről szerveződő, az akkori tudományos elit által protezsált eszmekör volt, a Magyar-Turán Alapítvány egy alulról szerveződő, többnyire „műkedvelők” által életre hívott jelenség, aminek alaptézisei a magyar tudományos életben erősen vitatottak. Az alapítvány előszeretettel hirdeti a médiában, hogy a keleti országban felfedezett madjar törzsben végzett antropológiai vizsgálatok során genetikai kapcsolatot, saját megfogalmazásuk szerint rokonságot mutattak ki a Kárpát-medencei magyarok és a kazahsztáni Torgaj-vidéken élő madjar törzs között. A kutatásról szóló, tudományos szakcikkekben és az alapítvány közhasznúsági jelentésében azonban már sokkal óvatosabban, feltételes módon fogalmaznak, miszerint *valamikor a múltban genetikai kapcsolat állhatott fenn a két nép között.*⁵ Ez azonban valószínűleg sok más sztyepei népről is elmondható lehetne egy szélesebb körű genetikai kutatás nyomán. Az alapítvány több közleményében és a fesztiválon előszóban elhangzó beszédek során is úgy definiálják tevékenységüket, miszerint megalakulásuk óta a magyarság eredettörténetének kutatásával foglalkoznak. A magyar nép előtt a magyar nemzet *valós történelmét* tárják fel, valamint elvetik a Magyar Tudományos Akadémia kutatási paradigmáit és eddig elfogadott eredményeit. Továbbá a *turán* kifejezéssel (melyet ebben az esetben eléggé önkényesen definiáltak) kívánja érzékeltetni az alapítvány, hogy nem csak a magyarság Kárpát-medencei történetét kutatja, hanem a magyarság Kárpát-medencén kívüli vándorlását is, nemzetközi együttműködésben a különböző (az általuk rokon népeknek tekintett) keleti országok tudományos intézeteivel, szakembereivel. Legfőbb feladatuknak a Kurultaj és az Ősök Napja megszervezését és lebonyolítását, valamint a magyar hagyományörző közösségek szellemi és anyagi támogatását tartják. Céljuk egy olyan nemzeti ünnep megalkotása, ahol a Kárpát-medencei magyar nép és a keleti rokonnépek kultúrája, szellemi képviselői találkozhatnak és együtt ünnepelhetik az általuk vélt közös múltat, továbbá egy új magyar-kazah szövetség létrehozása és a „Kurultaj, azaz törzsi gyűlés, hagyományának felélesztése” melynek valójában sohasem volt múltja.⁶

A kezdetek és a célok: a Kurultaj és az Ősök Napja

A Kurultaj hagyományörző fesztivál megrendezésére először 2008-ban Bösztörpusztán került sor, ennek előzménye volt a 2007-ben Kazahsztánban, Szaga területén megrendezett Kurultaj (törzsi gyűlés), melyet az ott élő madjarok tartottak megünnepelve a törzsi keretek között való fennmaradásukat, valamint vélt rokonságukat a magyar néppel, melyet a magyarországi *Nagy Kurultaj*

⁵ <http://kurultaj.hu/2009/04/a-magyarok-genetikai-rokonai-biro-andras-zsolt-kutatasi-eredmenyei/> (letöltés ideje: 2015.09.27.)

⁶ <http://kurultaj.hu/2013/01/a-magyar-turan-alapitvany-kozlemeny/> (letöltés ideje: 2014.09.12.)

alapítója és főszerzője, önmagát antropológusként és humánbiológusként megjelölő *Bíró András Zsolt* 2006-os expedíciója során végzett – jelenleg is vitatott – genetikai kutatásaira alapoztak. Ennek folytatása és kiteljesedése volt a 2010-ben először megtartott Nagy-Kurultaj, immár az állandósuló Bugaci helyszínnel, mely először 2010. augusztus 6–8. között, legutóbb pedig 2014. augusztus 8–10. között került megrendezésre. A főszerzők célkitűzése saját megfogalmazásuk szerint, „a magyarság egymással és a rokon őstörténetű keleti népekkel való összefogásának erősítése, a sztyeppei lovas nomád kultúra és a keleti eredet hagyományainak ápolása”.⁷ Az Ősök Napja elnevezésű rendezvény szintén a Magyar-Turán Alapítvány fesztiválja, ami mintegy helyettesíti a kétévente megrendezett Kurultajt a páratlan években változatlan helyszínnel és időponttal. Ugyanakkor ennek a rendezvénynek a célja kifejezetten a Kárpát-medencei magyarok összehívása. Hagyományőrző programjai nem kifejezetten különböznek a Kurultajétól. A Magyar-Turán Alapítvány 2011-ben kezdeményezte az Ősök Napja hivatalos magyar ünneprendbe való bevezetését is, egyelőre nem jártak sikerrel.⁸

A bösztörpusztai fesztivál megrendezése után a szervezők létrehozták a *Magyar-Turán Alapítványt*, amely a szervezés összefogásáért volt felelős. Új küldetéssel is gazdagodott a társaság: már nem csak a kazahsztáni *madjar* törzzsel való kapcsolat ápolása, hanem minden hun és türk tudatú nemzet összehívásának vált helyszínévé a fesztivál. Az alapítvány közleményeiben megfogalmazott célként szerepel a *magyarság összefogása és felemelése, a magyar őstörténet kutatása és a valós magyar történelem rekonstruálása*.⁹ Az alapítványhoz több hagyományőrző, kulturális rendezvény, konferencia és kiállítás tartozik, saját megfogalmazásuk szerint: szerte *Kárpát Hazában*. A Magyar-Turán Alapítvány a Kurultaj fesztivált és az Ősök Napját a magyar nép fontos ünnepének tartja, ahol „*példát mutathat az egész világ számára hazafiságból, kitartásból és nemzeti szolidaritásból egyaránt*”.¹⁰

2010-től a Nagy-Kurultajt Bugacon szállásolták el, az eredeti bösztörpusztai helyszín¹¹ közel hatszorosán, ami ettől kezdve a rendezvény állandó helyszínévé szolgált. Fővédnöke pedig a Magyar Országgyűlés alelnöke, Lezsák Sándor lett, aki a későbbiekben úgy nyilatkozott a Magyar Nemzet című folyóiratnak a Kurultajról és a páratlan években zajló Ősök Napjáról, hogy „*a rendezvény ékes bizonyítéka annak, hogy a mítoszvilág, a történelmi valóság és a tudomány képes együtt élni*”.¹² A fesztivál hivatalos honlapján azt hirdeti, hogy ettől kezdve a Nagy-Kurultaj

7 <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (letöltés ideje: 2014.09.04.)

8 <http://kurultaj.hu/2013/01/a-magyar-turan-alapitvany-kozlemeny/> (letöltés ideje: 2014.09.04.)

9 <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (letöltés ideje: 2014.09.04.)

10 <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (letöltés ideje: 2014.09.04.)

11 Az első 2008-as bösztörpusztai Kurultaj megrendezése után a fesztivál mögött álló hagyományőrző mozgalom a közösségen belül vallott eltérő célok és ideológiák miatt kettészakadt. 2008 novemberében az eredeti hagyományőrző társaság másik fele Vukics Ferenc (aki egyébként a baranta elnevezésű „ősmagyar harcművészet” kidolgozása és népszerűsítése mögött áll) irányításával létrehozta a Magyarok Szövetségét, mely 2009-2012-ig ugyanezen a helyszínen, szintén augusztusi időponttal elkezdte megrendezni a Magyarok Országos Gyűlését, mely végül (részben természetvédelmi okokból) 2013-ban Apajpusztára költözött, majd 2014-re a szövetségben belüli szervezeti problémák és népszerűségének visszaesése miatt bezárta kapuit. (*Povedák*, 2014) <http://magyarnemzetikormany.com/pi-klub/news.php?readmore=7818> (letöltés ideje: 2015.09.30.)

12 <http://magyarhirlap.hu/osok-napja-bugacon> (letöltés ideje: 2014.09.11.)

Magyarországon minden idők legnagyobb hagyományőrző rendezvényévé vált, ugyanakkor a 2012-es fesztivál összefoglalóban már arról olvashatunk,¹³ hogy a bugaci Nagy-Kurultaj a világ legnagyobb hun-türk tudatú találkozója és Európa legnagyobb hagyományőrző rendezvényévé vált. Az ősmagyar és keleti rokonnépek¹⁴ hagyományokat őrző és reprezentáló fesztivál évről évre több hagyományőrző csapatot vont be a munkájába és a meghívott keleti rokonnépek küldöttségei is egyre gyarapodtak. A fesztivál minden tekintetben nagy népszerűségnek örvendett, saját adataik szerint a kezdetekben több tízezres, 2012-es rendezvényükön közel 180 000 fős látogatottságot értek el az eddigi alkalmakkor.¹⁵

A programok és az „élmény (szerű) fogyasztás”

Az élményszerű emlékezés az utóbbi időben egyre divatosabbá vált és nagy számban hívta életre a különböző harcművészeti hagyományőrző egyesületeket. A Kurultaj programjában számos újra felfedezett „ősi” harcművészeti programot találhatunk. Tóth G. Péter az élményszerű emlékezés fókuszkeresésének tekinti azt a folyamatot, amikor az „őskereső” csoportok formát és helyszínt találnak maguknak, azzal a közös céllal, hogy kiiktassák az adott helyen a jelent és belépjenek egy általuk vágyott világba, ahol a történelmi emlékezet különböző elméletei, nemzeti, politikai és társadalmi diskurzusok keringenek és versenyeznek egymással. (Tóth, 2011. 42-43.) A Kurultaj és az Ősök Napja arra hivatott, hogy a résztvevő kilépjen néhány pillanatra a jelenéből és nemzetének ősi múltjában keressen bizonyos felsőbbrendű igazságokat, így az „ősmagyar mítosz” és a magyarok küldetésének ismeretében léphet vissza a hétköznapi életébe.

A fesztiválok programjai rendkívül változatosak, alapvetően négy főszíntér köré szerveződnek, de a különböző szolgáltató egységek is fontos bázisait adják a teljes körű élményszolgáltatásnak. A fesztivál központja egy hatalmas lelátókkal körbevett füves porond, melyet az ún. „Attila (Etele) Kapun” belépve közelíthetünk meg. Itt puszta lovasjátékok és nomád lovasbemutatók zajlanak, különböző etnikumokhoz köthető lovas felvonulásoknak, lovas íjász bemutatóknak, harcászati bemutatóknak; köztük a mostanában egyre divatosabbá váló kitalált ősmagyar harcművészetnek, a *barantának* ad helyet. A Kurultaj népszerű harcászati eseménye az a nyílegyenes távlövő-bajnokság, ahol évről évre új magyar rekord is születik Mónus József többszörös világrekorder tradicionális távlövő íjász jóvoltából. A verseny pikantériáját egyébként az adja, hogy a résztvevők elvileg Dzsingisz-kán, a 13. századi Európát sakkban tartó mongol Aranyhorda vezérének Esunkhei nevű harcosának 1226-os eredményével keltek versenyre.¹⁶

13 http://kurultaj.hu/2013/01/magyar-turan-alapitvany-2012-kozhasznusagijelentes/m_turan_alapitvany_2012_kozhasznusagi_jelentes_01/ (letöltés ideje: 2015.01.02.)

14 A fesztivál alapítói a magyarság keleti rokonait rendkívül tág kereteken belül értelmezik: Azerbajdzsán, Baskíria, Bulgária, Jakutföld, Japán, Kazahsztán, Kirgízia, Mongólia, Tatárisztán, Törökország, Türkmenisztán, Ujgurisztán, Üzbegisztán is képviseltette magát a legutóbbi fesztiválon.

15 http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (letöltés ideje: 2015.01.02.)

16 http://kurultaj.hu/latogatoknak/#A_2014-es_Kurultaj_programja (letöltés ideje: 2015.01.02. 16:20)

Két másik színpadon „autentikus” folklór műsorok révén képviseltetik magukat és mutathatják be kultúrájuk sokszínűségét a meghívott nemzetek. Az előadások igencsak vegyesek: találkozhatunk doboló sámánokkal, torokhangon éneklő jakut popsztárokkal, hazai neonacionalista zenekarokkal, török, jakut, kazah, ujjur vagy éppen magyar néptánc előadásokkal egyaránt, esténként pedig a színpadok körül csatlakozhatunk a tömegeket megmozgató nemzeti táncházakhoz.

A fesztivál egyik látványos eleme a jurta tábor, melyben helyet kapott az úgynevezett „Ősök Sátra”, ahol a hun-avar-magyar „ősök” antropológiai és régészeti kiállítását csodálhatták meg a látogatók. A kiállítás történeti szempontból kissé disszonáns, hiszen a kiállított rekonstrukciók nem csak a magyar őstörténethez kapcsolódó honfoglalás kori tárgyakkal találkozhatnak, hanem ugyanúgy megjelennek a Kárpát-medencei népek honfoglaláskor előtti, hun és avar etnikumok eszközei is, ezzel a különböző nemzetek összetartozását sugallva. Egy másik sátorban változatos (gyakran különböző összeesküvés elméletekkel összefonódó) előadásokat hallgathatunk meg a magyarság őstörténetével vagy éppen ökológiájával kapcsolatban. Amennyiben a látogató feltöltődésre vagy szellemi megújulásra vágya, akkor lehetősége van a jurták között megbúvó standnál alternatív természetgyógyászati kezeléseken, táltos masszázson vagy biorezonancia mérésen is részt venni. A jurták között Súlyomfi-Nagy Zoltán tengri sámán tolmácsolásában életvezetési tanácsokkal is gazdagodhatnak, de idő szűkében jótékony hatású sámándalokat tartalmazó dedikált CD is vásárolható.

A már tárgyalt színtereken túl fontos megemlíteni a rendezvényhez tartozó három kiszolgáló egységet, mely nélkül nem lenne teljes a „fesztivál élmény” és teljesen más színezetet ad a részvételnek és az átszellemülésnek, mintha csak autóval „leugrottunk volna” egy délutánra pusztát látogatni. A több napos részvétel során a hét legvégére komoly átlényegüléssel szolgált számomra a sivatagi klíma, a hihetetlenül csillagos éjszakák, az elkerülhetetlen embertömeg és a folyamatosan szóló folk zenének köszönhető ováció mellett a végtelen pusztában elterülő hatalmas sátoortábor látványa és az a hihetetlen interkulturális környezet, ami a rengeteg keleti vendégnek és magukkal hozott kultúrájuknak köszönhető, nem beszélve a hajnali ostorcsattogtatásból és lódobogásból álló ébresztőről. A legforgalmasabb helyszínek itt is a színpadokkal szemben elhelyezett lacikonyhák, kézműves italokat árusító vendéglátó egységek voltak. Továbbá a rendkívül vegyes portékákkal felszerelkezett hagyományőrző kézművesek „autentikus” vására is nagy népszerűségnek örvendett, ahol valójában a népi gyógyászati termékektől, a rovásírásos betűtésztaikon, őstörténeti „szakkönyveken”, magyar ornamentikával díszített esküvői ruhákon át a nomád harcászati eszközökig bármi megvásárolható volt, aminek némi köze volt a rendezvény által képviselt narratívához.

A performansz: avagy hogyan lesz Bugac a magyarok időgépe?

A helyszín létrehozása, elnevezése, keretbe foglalása egy olyan folyamat, ami által a látvány (lehet ez természeti táj vagy kulturális jelenség) szakralizálódik, kiemelkedik a többi közül és megismerésre érdemessé válik. Ezt a folyamatot a jelölők által értelmezett látványosságok a jelentéstársítást kifejező és rögzítő intézményi háttér segítségével jönnek létre formálva a turista tekintetet. Tehát bármi lehet látványosság, ha valaki képes rámutatni, valamint jelentéssel és értékkel megtölteni azt. Nem feltétlenül az autentikusság keresése a legfontosabb, a mindennapi cselekvésekből való kilépés is ugyanolyan fontos motiváció, a turista elhagyja a megszokott helyét egy megismerni vágyott autentikus jelenségért a lelki felemelkedést nyújtó tapasztalat érdekében. (Pusztai, 2010. 9-10.) „A társadalmi, történeti vagy kulturális helyzet felkereső turista utazási motivációja tehát igaz és őszinte, bizonyos szempontból a természeti népek szentet kereső egyénével vagy a vallási szempontból fontos helyzet felkereső zarándokéval rokonítható.” (Pusztai, 2011. 21.)

Bugacnak, a fesztivál színhelyének is fontos szerepe van az autentikusság impressziójának megteremtésében. A *Magyarság szimbólumok (Kapitány és Kapitány, 2002)* című kötetben a jellegzetes magyar tájak szimbolikus olvasatának, képzetársításainak vizsgálatának keretein belül is külön hangsúlyt kapott a pusztá, mint a legjellegzetesebben magyarnak érzett táj toposzként való megjelenítése (bár a tanulmány alapján az erről kialakított elképzelések sem olyan egységesek és egyértelműek, mint gondolnánk). A magyar alföld, a pusztá is egy olyan érzellemmel telített táj, melyet a 19. században a nemzeti tájtudat kánonjába emeltek, a nemzeti táj pedig szimbólummá alakult át a magyarok kalandos keleti múltját idéző tájképeként, valamint a nomád életmódot idéző és a pusztai állattartás helyszínéeként (Kapitány és Kapitány, 2002, Pusztai, 2010. 10-11.; Peterdi-Szojka, 2000, 129.). A magyar pusztai állattartásnak legkarakterisztikusabb állata a ló, nem véletlen tehát, hogy a fesztivál műsorai között a legnépszerűbbek a presztízs értékű autentikus lovasbemutatók számítanak. „Magyarországról egy, az idők során toposzá merevedett ideálkép alakult ki: egy sajátos mentalitással rendelkező, vad, szilaj, keleties, barbár lovas-pásztor nép Európa közepén az irracionális ázsiai tájban, a pusztán.” (Peterdi-Szojka, 2000. 129.) Ebben a kontextusban tehát a nemzeti táj ideologikus és szakrális jelentéssel bír. Az úgynevezett *magyar pusztaimázs* a nemzeti identitástudat, a nemzetkép kialakulásának, a magyar másság, szembenállás hangsúlyozásának eszközévé vált a fesztivál során is. (Peterdi-Szojka, 2000. 129.; Pusztai, 2009. 23.) A pusztá egy olyan mitikus terület Magyarországon, ami a máig virágzó pusztai életmód a magyarság ősi szilaj állattartásának és földművelésének, az ázsiai életmód folytatását, továbbélését, valamint a pásztorkultúra stabilitását szimbolizálja (Peterdi-Szojka, 2000. 130-131.).

Egy fesztivál színrevitelének és célja megvalósításának az egyik legjelentősebb eleme a szimbolikus helyszín konstruálása, valamint a jól berendezett színpad kialakítása, mely létrehozza és fenntartja az érdeklődést, segíti a közvetített értékek megértését. A turisztikai színpad kontextualizálja a performanszot, az egyedi

kellékek körültekintő alkalmazása, pedig segítheti az átélést. Culler szerint az „üres táj” azáltal válik látványossággá, hogy minél több jelölőt helyeznek el rajta: kiállítást, autentikus lovakat, doboló sámánokat, múzeumot, jurta táborn, vagy éppen autentikus piacot; végül a jelölők önmagukban is látványossággá alakulnak, melyekhez a későbbiekben még több jelölő csatlakozik apróbb mozzanatok vagy kellékek képében, a turistatekintet pedig ezeknek a jeleknek az együttesétől alakul ki. (Culler, 2012; Urry, 2012). A korábban inautentikus tér a különböző performanszok és az elhelyezett szimbólumok által a kollektív emlékezés egyik helyszínéként autentikus térré válik (Tóth, 2011. 43.). A Kurultaj egy „enklávészerrű” szigorúan határolt és jól keretezett turisztikai teret hoz létre, mely pusztán egyetlen célt szolgál: a saját világának megteremtését és közvetítését a közönség számára. Egy sajátos zárt tér keletkezik a szervezők által létrehozott cenzúra révén, amit az autentikusság érzetének megteremtése motivál. Nem csak a díszletek és az előadások vannak kontroll alatt, de a résztvevő árusoknak, a biztonsági őröknek és bizonyos fokig a résztvevőknek is „hitelesnek”, méltónak kell lenniük, ezáltal pedig mindenki az előadás részévé avanzsál, a rituális és performatív jelenségek által pedig maga a turista is részt vesz az autentikusság megteremtésében. (Edensor, 2012; Pusztai, 2011)

A központi rítusok, avagy a színre vitt őstörténet

A „megalkotott ünnepek” közé tartoznak, az úgynevezett *egyesítő rítusok*, jelen esetben a szertűz, a táncházak vagy éppen az életfa-avatás, melyek különböző látványos, ünnepélyes műsorok segítségével adják át és nyomatékosítják mondanivalójukat, ezeknek drámai hatásai bizonyos magatartás- és viselkedésbeli formákat adaptálnak a résztvevők identitásába. A rítusok végrehajtása során minimalizálják az improvizációt és a megkérdőjelezést, valamint kapcsolatot teremtenek a hely és a résztvevők között, rögzítik a helyszín jelentését és identitással ruházzák fel a cselekményt. A Kurultajon ezek a tisztelettel övezett, szimbolikus és szakrális rítusok ötvöződnek a játékos, spontán ünneplés jelenségével, mely a kiváltott érzelmeken keresztül erősíti a nemzeti identitást. (Edensor, 2012) A szigorú szabályok szerint rögzített rítusokkal szemben a performansz interaktív és esetleges folyamat, viszont a megismételhetetlenség ellenére törekedni kell a jelentés állandóságának fenntartására. A különböző táncos, zenés események, népi vagy történelmi játékok során lehetőség van a kívülálló és a beavatottak, azaz a turisták és a performansz létrehozói közötti kapcsolat létrehozására, az alkalom sikerét így az is befolyásolja, hogy a résztvevők mennyire képesek belemerülni a szerepükbe és értelmezni a körülöttük folyó történéseket (Edensor, 2012).

A törzsi ünnepségnek két központi rítusa van: az első, a már korábban avatott életfa alá a Magyarország trianoni békeszerződés során elcsatolt területeiből származó föld szórása, a második pedig a szertűz, a fesztivál záró rítusa, amely állítólag a keleti táltos hagyomány és a tengri hit egyik fontos rítusa. E szertartás egyik attrakciója a világ legnagyobb táltosdobjának megszólaltatása volt. A Kurultaj központi rítusai nem pusztán identitáserősítő hatással bírnak, sokkal jelentősebb

a szakrális szerepük. Az életfa avatás az ősi keleti rokonokkal való kapcsolat múltból a jövőbe tartó kapcsolatát szimbolizálják, míg az elcsatolt magyar föld alászórásával szimbolikusan újra egyesítik a Kárpát-medencei magyarságot, aminek révén a modern magyar nacionalizmus revíziós eszméit is szakrális szférába emelik. Az életfa egy ősi magyar szimbólum, mely már a keleti őshazában élő pogány magyar törzsek kultúrájának szerves része volt, jelentése önmagában is rendkívül összetett, a hozzá társított eltérő kultúrákból származó szimbólumok pedig erősen disszonánsak. A laikusok számára azonban a sok esetben nem egyértelmű a különböző jelképek összeférhetlensége a mindenkori magyar kultúrával. Az életfa, mint brikolázs szimbólum és a belé sűrített ideológiák révén a nemzeti emlékezet és az új nemzetvallás zarándokhelyévé formálja át a fesztivál területét. (*Povedák*, 2014. 123-135.) Nem egyedi eset, hogy a résztvevők körülállják a fát, megérintve imádkoznak, könyörögnek, különböző áldozatokat mutatnak be alatta vagy pusztán áldást remélnék tőle.

A másik nagyon látványos szakrális rítus a Kurultaj megszentelésére szolgáló szertűz, melynek során a Magyar-Turán Alapítvány egyik közleménye szerint: egy igazi avatott őrző, vagy másképpen sámán, Sólyomfi-Nagy Zoltán megszóltatja a Kurultaj fesztivál rekordméretű sámándobját. Eközben a rendezők, résztvevők, szertartás felelősök pogány rigmusokat énekelve, majd a keresztény „magyar egy igaz Istenhez” imádkozva „együtt idézik meg őseik szellemét”, majd a sámán az *egyesített ősturáni szittya népekhez* szól, végül a turáni népek testi-lelki vezetői meggyújtják a szertűzet, melyre minden nemzet kiválasztotta egy-egy fahasábot dob, majd szimbolikusan döntést hoznak a nemzetek jövőjéről, a következő Nagy-Kurultaj megrendezéséről. Míg az első rítus a Kárpát-medencei magyar nemzet összetartozását szimbolizálja, a szertűz a turáni és a már említett keleti rokonnépek közötti testvériségnek a jelképe. Ezeknek a vallási jellegű rítusoknak az alapvető funkciója a közösség irányítása, szakrális vezetése. Összekapcsolja az egyes társadalmi mintákat és viszonyokat, ezáltal integrálva őket a közösségbe. Hidat képez a látható és a megfoghatatlan világ között, összeköti a profán világot a szent síkkal. (*Sutlive*, 2004. 365.)

Az egyik szakaszból a másikba való eljutásig átmeneti rítusok révén van lehetőség, melyet Arnold van Gennep három fázisban jelenít meg. Az első a társadalmi és térbeli elszakadás a lakóhelytől, a második a *liminalitás*, ahol egy adott antistruktúrában téren és időn kívüli az egyén rátalál önmagára, átmenetileg megszűnnek a társadalmi kötelek, amiknek helyébe lép a résztvevők között kialakult, spontán kapcsolatokra épülő *communitas* és ezen a közösségi élményen keresztül megtapasztalható a szakralitás élménye, a szent elszakadása a profántól. A harmadik fázis a megtapasztalt élmény következtében magasabb státuszban, a társadalomba való visszakerülés. (*Gennep*, 2007), Turner szerint a történeti rajongó szektákra jellemző az a vágy, hogy a liminális állapotukat állandóvá tegyék, a szent hatalommal ellensúlyozva a világi hatalom terén elszenvedett vereségeket, melyet a természetből és a szent tudásból, jelen esetben a szent szférába emelt nemzeti mitológiák ismeretéből és életben tartásából merítenek. A strukturális kötelezettségekől való menekülés az erősen ritualizált cselekvésekben keres

kulturális kifejeződést. Az alapvetően kötött társadalmi struktúrák felszabadulnak, ezáltal előtérbe kerül a *communitas*, a bajtársiasság és a bensőségesség érzése, a kötődést pedig a szimbólumokból, a mítoszokból és nemzeti ideológiákból létrehozott brikolázs jelenség tovább erősíti. (Turner, 1997. 699-701.)

A rítusok funkciójukat tekintve arra szolgálnak, hogy elevenen tartsák a csoport identitását és releváns tudásban részesíthessék az önazonosság tekintetében a résztvevőket, mely ebben az esetben nem a nemzet, hanem a magát nemzetként szakralizáló csoport identitástudatát jelenti. A rituális színrevitel és a mitikus megnyilvánulások lehetővé teszik a kulturális rend megteremtését, a kulturális emlékezet közvetítését. (Assmann, 2004. 142.) A fesztiválok, ünnepek a nemzeti identitás és a politikai reprezentáció színterévé, különböző ideológiák médiumává váltak, melyeken keresztül kifejezhetik és felépíthetik a saját eszmei univerzumukat. E megközelítés szerint az ünnep nem más, mint a különböző társadalmi rétegek politikai versenypályája, a rítusok pedig egy olyan folyamatnak a részei melynek során társadalom és politikum kölcsönösen alakítják egymást, nem csupán bemutatja vagy elrejtja a társadalmi berendezkedés egyes aspektusait, hanem reagálnak is egymásra. A Kurultaj rítusai alapvetően múltidézők, ugyanakkor a múlt és a történelem alakíthatóvá válik rajtuk. Egy kitalált új magyar mitológia elevenedik meg bennük, hiszen nagy valószínűséggel sosem vonult a keleti sztyeppéken együtt ez a rengeteg nép tarka zászlóikkal vagy étkeztek közös asztalokról s fogyasztották el együtt az áldomást. A különböző kultúrák keveredésével törést idézhetnek elő az objektív történelmi múlttal kapcsolatban, mégis tradíciót alkotnak és ezáltal folyamatosságot, hagyományteremtést idéznek elő. (Mitchell, 2002. 742.)

Összegzés

A Magyar Turán Alapítvány rendezvényei egy jól konstruált színteret építenek fel, mely a magyar történelem és kultúra, valamint a nemzeti identitás szimbolikus újratermelésének akciójaként értelmezhető. Ez a jelenség az elmúlt években számos történelmi és népművészeti fesztiválon egyre intenzívebben bontakozik ki. A tanulmányban szerettem volna felhívni a figyelmet azokra a sajátos eszközökre melyek megteremtik az autentikusság érzetét és a nemzeti identitás újfajta értelmezését hozzák létre, az állami vezetéstől részben független, alulról szerveződő, többnyire kitalált hagyományokon keresztül, mely végül a nemzet szakralizációjához vezethet.

A történelmi mítoszok, származzanak bármely korból, szoros összefüggésben vannak az etnikai identitás kialakulásával, választ adhatnak arra, hogy kik vagyunk, honnét jövünk, hova tartozunk és hogy mi a szerepünk a nagyvilágban. Azonban az emlékek, a nemzeti értékek életben tartásához vagy reprodukálásához, legyen az valós vagy kitalált, szükség van külső segítségre, hagyományokra, rítusokra, melyek a múltat és a múlt által képviselt tudást a jelenbe emelik (Assmann, 2004. 141.). A Kurultaj a rituális együttlét színhelyeként funkcionál, ami megerősíti a közösség identitását, megteremti az alapját a közösséghez, nemzethez való tartozás érzetének.

Felhasznált irodalom

- Assmann, Jan (2004): *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- Bali János (2012): Az „ősmagyar mítosz” a premodernitástól a posztmodernitásig. *Replika* 80. 137-151.
- Bali János (2014): „Kortárs ősmagyarok” Mítosz és kultúra. In: Povedák István – Szilárdi Réka (szerk.): *Sámán sámán hátán. A kortárs pogányság multidiszciplináris elemzése*. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 24-33.
- Barna Gábor (2011): Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. In: Jankovics József-Nyerges Judit (szerk.): *Kultúra és identitás*. Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, Budapest.
- Culler, Jonathan (2012): A turizmus szemiotikája. In: Bódi Jenő - Pusztai Bertalan (szerk.): *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged. 23-40.
- Edensor, Tim (2012): Performatív turizmus, színre vitt turizmus: a turisztikai tér és gyakorlat (újra)alkotása. In: Bódi Jenő - Pusztai Bertalan (szerk.): *Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái*. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged. 241-269.
- Gennep, van Arnold (2007): *Átmeneti rítusok*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Farkas Ildikó (1993): A turánizmus. *Magyar Tudomány*. 860–868.
- Hofer Tamás (1996): Bevezető: témák és megközelítések. In: Hofer Tamás (szerk.): *Magyarok Kelet és Nyugat közt. A nemzettudat változó jelképei*. Néprajzi Múzeum – Balassi Kiadó, Budapest. 7- 22.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor (2002): *Magyarságszimbólumok*. Európai Folklór Intézet, Budapest.
- Kincses Nagy Éva (1991): A turáni gondolat. In: Kincses Nagy Éva (szerk.): *Őstörténet és nemzettudat, 1919-1931*. JATE Magyar Őstörténeti Kutatócsoportja, Balassi Kiadó.
- Kovács Ákos (2006): *A kitalált hagyomány*. Kalligram Kiadó, Pozsony.
- Mitchell, Jon P. (2002): Ritual and practice. In: Alan Barnard – Jonathan Spencer (szerk.): *Encyclopedia of social and cultural anthropology*. Routledge, London & New York.
- Peterdi Vera – Szojka Emese (2000): „Hogyan is állunk ma a pusztával?” Kunszta régió (Felső-Kiskunság) pusztai turizmusának etnográfiai megközelítése. In: Fejős Zoltán és Szijártó Zsolt (szerk.): *Turizmus és kommunikáció*, Tabula könyvek 1. Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikációs Tanszék, Budapest-Pécs. 129-152.
- Povedák István (2014): MOGY. Egy neonacionalista fesztivál elemzése. In: Barna Gábor (szerk.): *Vallás, egyén, társadalom*. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport – SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 123-143.

- Pusztai Bertalan (2009): Tér tudat és tudatturizmus: a tájjal kapcsolatos értelmező folyamatok szerepe a turizmusban, In: Michalkó G. – Rátz Tamara (szerk.): *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai*. Kodolányi János Főiskola – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet – Magyar Földrajzi Társaság, Székesfehérvár – Budapest. 17-30.
- Pusztai Bertalan (2010): A Nemzeti és a turisztikai táj kapcsolata. Turizmuszemiológiai megfontolások a látványosság és a táj jelentésének konstrukciójáról. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Tabula könyvek 13/1*. Néprajzi Múzeum, Budapest. 3-18.
- Pusztai Bertalan (2011): Paradigmaváltások a kultúrakutatás autentikusság értelmezésében. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Színre vitt helyek*, *Tabula könyvek 11*. Néprajzi Múzeum, Budapest. 18-40.
- Sándor Klára (2011): *Nyelvrokonság és hunhagyomány*. Typotex, Budapest.
- Sutlive, Vinson (2004): Ritual Control. In: Frank A. Salamone. Routledge (szerk.): *Encyclopedia of religious rites, rituals, and festivals*. London – New York. 365.
- Szendrei László (2010): *A turanizmus*. Attraktor, Máriabesenyő-Gödöllő.
- Tóth G. Péter (2011): Múzeumi enteriőr – historical reenactment – kínzókamrapanoptikum. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Színre vitt helyek*, *Tabula könyvek 11*. Néprajzi Múzeum, Budapest. 41-59.
- Turner, Victor (1997): Átmenetek, határok és a szegénység: a communitas vallási szimbólumai. In: Paul Bohannan – Mark Glazer (szerk.): *Mérföldkövek a kulturális antropológiában*. Panem – McGraw – Hill, Budapest. 674-710.
- Urry, John (2012): A turistatekintet. In.: Bódi Jenő – Pusztai Bertalan (szerk.): *Túl a turistatekinteten – A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívá*. Gondolat Kiadó, Budapest – Pécs – Szeged. 41-61.

Függelék

1. kép: Az „Attila (Etele) kapu” (fotó: Csörsz Édua 2015)

2. kép: Lezsák Sándor ünnepi beszédet tart (Fotó: Csörsz Édua 2014)

3. kép: A turáni népek zászlói
(<http://erdely.ma/nephagyomany.php?id=125016> (2014.04.28.)

4. kép: Az ősök áldásának kérése az életfa körül, háttérben az égő szertűz
(<http://www.szphoto.hu/kurultaj-2010> (2014.04.28.)

5. kép: Pipázó sámán dobbal (Fotó: Csörsz Édua 2014)

6. kép: Lóhátról kényelmesebb – Jakut koncert (Fotó: Csörsz Édua 2014)

7. kép: „Középkori ketrecharc” (Fotó: Csörsz Édua 2014)

8. kép: Történelem és természetgyógyászat is jól megférnek egymás mellett (<http://batonyterenye.jobbbik.net/Galeria/20120812/galeria.html> (2014.04.29.)

9. kép: Ősök Sánta - Ki a Turul? (Fotó: Csörsz Édua 2014)

10. kép: Táltos masszázs a sánták között (Fotó: Csörsz Édua 2014)